

Mirosław Wasilewski, Anna Wasilewska

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Koszty wynagrodzeń pracy najemnej w gospodarstwach indywidualnych w zależności od typu rolniczego

Wstęp

Wynagrodzenie jest zapłatą za pracę wykonaną na rzecz pracodawcy. Kategoria wynagrodzeń dotyczy więc ograniczonej grupy osób w rolnictwie, ponieważ właściciele gospodarstw rolniczych uzyskują z racji pracy w gospodarstwie dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego, który stanowi zarówno opłatę za zaangażowanie własnych czynników produkcji w działalności operacyjnej gospodarstwa rolniczego (w tym również opłatę za wykonaną pracę), ale także za ryzyko podejmowane przez prowadzącego to gospodarstwo [Zegar 2008, s. 36].

Płace pełnią różne funkcje. Do tradycyjnych zalicza się funkcje: dochodową, motywacyjną, kosztową i społeczną [Pocztowski 2003, s. 126]. Funkcja dochodowa jest związana z faktem, iż wynagrodzenie za pracę to najczęściej jedyne źródło dochodu rodziny i pozwala zaspokajać jej podstawowe potrzeby. Funkcja motywacyjna płac jest związana z oczekiwanymi zachowaniami i postawami wobec zatrudnianych pracowników przez zatrudniającą organizację. Siła, z jaką wynagrodzenia będą motywowały pracowników do pracy zależy od ich poziomu oraz struktury wewnętrznej. Funkcja kosztowa płac wynika z faktu, że wynagrodzenie, które dla pracownika jest dochodem, dla pracodawcy jest kosztem, który może przynieść wymierne korzyści dla przedsiębiorstwa. Za koszt pracy uznaje się całość kosztów związanych z zatrudnieniem pracownika. Funkcja społeczna jest związana z utrzymywaniem realnej wartości wynagrodzenia, wypłacaniem wynagrodzenia nie niższego niż minimalne określone przepisami prawa, zapobieganie konfliktom na tle wynagrodzeń, w tym zbyt dużym nierównościami w tym zakresie.

Dochody w rolnictwie powinny być rozpatrywane z punktu widzenia dwóch obszarów [Zegar 2008, s. 23]. Pierwszy aspekt odnosi się do produkcji, ponieważ dochody są niezbędne do rozwoju rolnictwa – reprodukcji i modernizacji gospodarstw, których produkcja musi spełnić wymogi przemysłu i konsumentów

(funkcja produkcyjna). Drugi aspekt odnosi się do płac, które przede wszystkim w związku z pełnioną przez nie funkcją dochodową są jednym z kryteriów wartościowania, a tym samym różnicowania ludzi w społeczeństwie. Wyznaczają one miejsce jednostki w strukturze społecznej. Rolą państwa w zakresie polityki rolnej jest niwelowanie różnic między dochodami uzyskiwanymi w rolnictwie w porównaniu do nierolniczych sektorów gospodarki.

Cel i metody badań

Głównym celem opracowania jest określenie kosztów wynagrodzeń najmniejszej siły roboczej w gospodarstwach indywidualnych o różnych typach rolniczych produkcji.

W opracowaniu przedstawiono strukturę zatrudnienia w gospodarstwach indywidualnych oraz udział kosztów wynagrodzeń w kosztach ponoszonych przez gospodarstwa indywidualne. Określono różnice w wynagradzaniu pracy najmniejszej w stosunku do dochodów przypadających na pełnozatrudnionego członka rodziny rolnika. W opracowaniu wykorzystano dane pochodzące z gospodarstw indywidualnych, prowadzących rachunkowość w ramach FADN w latach 2002–2007. Dane dotyczące wynagrodzeń i dochodów zostały przedstawione w cenach 2007 roku. Urealniono je za pomocą wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych, opublikowanego przez Główny Urząd Statystyczny.

Wyniki badań

Średnie wynagrodzenie uzyskiwane w rolnictwie było niższe niż w pozostałych działach gospodarki narodowej (tab. 1). Odnotowano jednolitą tendencję rosnącą wynagrodzeń ogółem w gospodarce narodowej, do 2672,6 zł w 2007 roku, tj. o 15,5%. W sektorze prywatnym tendencja była także rosnąca, przy czym wynagrodzenia w badanych latach zwiększyły się o 14,6%, tj. z 1552,7 zł w 2002 roku do 1778,8 zł w 2007 roku. Relacja wynagrodzeń w sektorze prywatnym do wynagrodzeń ogółem w badanym okresie utrzymywała się na stosunkowo zbliżonym poziomie 66,5–67,1%. Odnotowano zatem stabilny wzrost wynagrodzeń w badanym okresie, co z punktu widzenia osób pracujących należy ocenić korzystnie. Utrzymujący się dysparytet pod tym względem w przypadku sektora prywatnego rolnictwa należy ocenić jednak jako niekorzystny.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej w analizowanym okresie wzrastało średnio od 0,5% w 2004 roku w stosunku do 2003 roku do 5,3% w 2007 roku w porównaniu z rokiem 2006. W sektorze prywatnym

Tabela 1
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie za pracę

Wyszczególnienie	Lata					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ogółem w gospodarce narodowej [zł]	2313,3	2390,4	2403,0	2443,8	2537,8	2672,6
Sektor prywatny rolnictwa [zł]	1552,7	1589,8	1602,5	1630,6	1686,7	1778,8
Wynagrodzenie w sektorze prywatnym/ogółem w gospodarce narodowej [%]	67,1	66,5	66,7	66,7	66,5	66,6
Zmiana wynagrodzeń (rok poprzedni = 100)						
Lata	–	2003	2004	2005	2006	2007
Ogółem w gospodarce narodowej	–	103,3	100,5	101,7	103,8	105,3
Sektor prywatny rolnictwa	–	102,4	100,8	101,8	103,4	105,5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Rocznika Statystycznego GUS z 2003, 2005 i 2008 r.

w rolnictwie stwierdzono natomiast zmianę wynagrodzenia od 0,8% w 2004 roku do 5,5% w 2007. Wynagrodzenia te zmieniały się zatem w stosunkowo stabilnej relacji w stosunku do wynagrodzeń w sektorze gospodarki narodowej.

Według wyników badań struktury gospodarstw rolnych w 2007 roku¹ zbiorowość osób pracujących w nich, łącznie w indywidualnych i z osobowością prawną, wynosiła 5026,8 tys. osób. Liczba ta obejmuje wszystkie osoby, również te, dla których praca w gospodarstwie jest tylko dodatkową. Biorąc pod uwagę wkład pracy poszczególnych osób pracujących w gospodarstwach rolnych, zbiorowość zatrudnionych osób została przeliczona na pełne etaty. Nakłady pracy w rolnictwie, po przeliczeniu na pełne etaty – AWU² (Annual Work Unit) – wyniosły 2299,3 tys. Ponad 97% nakładów pracy w rolnictwie (2245,8 AWU) przypada na gospodarstwa indywidualne (tab. 2). W gospodarstwach tych 95,2% potrzebnej pracy ponoszą użytkownik i członkowie jego rodziny. Najemna siła robocza stanowiła około 4% łącznego czasu pracy w tych gospodarstwach, przy czym w przeważającej większości jest to najem dorywczy (3%). Nieznaczną część pracy w gospodarstwach indywidualnych stanowią pracownicy kontraktowi. Niewielkie znaczenie ma również pomoc sąsiedzka.

¹Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2007 roku. Informacje i Opracowania Statystyczne GUS, Warszawa 2008, s. 140–145.

²AWU – jednostka przeliczeniowa pracy, ekwiwalent pełnego etatu, obliczany przez podzielenie liczby godzin przepracowanych w ciągu roku przez roczną liczbę godzin odpowiadającą pełnemu etatowi. W Polsce zastosowano jednostkę pracy równą 2120 godz. pracy w roku, tzn. 265 dni roboczych po 8 godz. dziennie. Przy obliczaniu nakładów pracy zachowano warunek, że na jedną osobę nie może przypadać więcej niż 1 AWU, nawet jeżeli w rzeczywistości pracuje ona dłużej.

Tabela 2
Pracujący w indywidualnych gospodarstwach rolnych

Wyszczególnienie	Ogółem	Rodzinna siła robocza ^a	Pracownicy najemni		Pracownicy kontraktowi	Pomoc sąsiedzka
			stali ^b	dorywczy ^c		
AWU	2245,8	2139,6	21,6	66,5	2,5	15,6
Struktura zatrudnienia [%]	100,0	95,2	1,0	3,0	0,1	0,7

^aRodzinna siła robocza – członkowie gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego w wieku 15 lat i więcej, którzy pracują bez wynagrodzenia w gospodarstwie rolnym.

^bStali pracownicy najemni – zaliczono tu osoby, które pracowały w każdym tygodniu w roku poprzedzającym dzień badania, bez względu na liczbę godzin pracy w ciągu tygodnia. Zaliczono tu również osoby, które przepracowały tylko część tygodni, np. ze względu na specyfikę produkcji rolnej w gospodarstwie (np. uprawa owoców, warzyw gruntowych), wymagającej zatrudniania pracowników tylko w ciągu kilku tygodni w roku.

^cPracownicy dorywczy – osoby, które w ciągu 12 miesięcy pracowały tylko w wybranym okresie i nie mają stałej umowy o pracę.

Źródło: Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2007 roku. Informacje i Opracowania Statystyczne GUS, Warszawa 2008.

W tabeli 3 przedstawiono strukturę siły roboczej w gospodarstwach indywidualnych, prowadzących rachunkowość rolną w systemie FADN, w zależności od typu rolniczego. Najem siły roboczej w gospodarstwach indywidualnych prowadzących rachunkowość w latach 2002–2007 stanowił średnio od 4,1% (typ rolniczy „krowy mleczne”) do 52,7% (typ rolniczy „uprawy ogrodnicze”) łącznego czasu pracy. Udział ten był znacznie zróżnicowany w zależności od typu rolniczego gospodarstw. Najniższy najem wystąpił w gospodarstwach o typie rolniczym „krowy mleczne”, gdyż stanowił w latach 2002–2007 od 1,6 do 7,3% łącznych nakładów pracy. Na nieco wyższym poziomie najem dotyczył gospodarstw o typie rolniczym „mieszane” (od 3,3 do 14,0%) oraz o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym” (od 3 do 13,2%). Przyczyny tego stanu należy szukać w niewielkim zróżnicowaniu zapotrzebowania na siłę roboczą w tych gospodarstwach w poszczególnych okresach roku. Własne zasoby pracy w niewielkim tylko stopniu muszą być w tych gospodarstwach uzupełniane przez najem. Z kolei wysoka sezonowość produkcji oraz znaczne zapotrzebowanie na pracę w gospodarstwach ogrodniczych i z uprawami trwałymi powoduje konieczność zatrudniania siły najemnej. Udział nakładów pracy najemnej w łącznych nakładach pracy w gospodarstwach o typie rolniczym „uprawy ogrodnicze” wynosił od 37,8 do 60,5%, a o typie „uprawy trwałe” od 36,3 do 53,8%.

Do 2005 roku wystąpił stopniowy spadek udziału pracy najemnej w godzinach pracy ogółem, z 18,1 do 9,4%. Najmniejsza zmiana (o 4,5 pkt%) w stosunku do 2002 roku wystąpiła w gospodarstwach o typie rolniczym „krowy mleczne”, a naj-

Tabela 3

Udział najemnej siły roboczej w godzinach pracy ogółem w gospodarstwach indywidualnych [%]

Typy gospodarstw	Lata						Średnio
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Uprawy polowe	25,4	20,9	19,3	13,7	26,9	25,4	22,2
Uprawy ogrodnicze	–	–	46,7	37,8	60,5	58,5	52,7
Uprawy trwałe	51,8	53,8	38,5	36,3	49,8	43,5	47,2
Krowy mleczne	6,1	7,3	1,9	1,6	3,5	3,6	4,1
Zwierzęta żywione w systemie wypasowym	13,2	11,3	3,5	3,0	9,5	9,1	8,7
Zwierzęta ziarnożerne	15,1	12,6	17,8	11,8	14,8	16,2	14,8
Mieszane	13,0	14,0	3,9	3,3	8,8	8,6	8,9
Razem	18,1	16,9	11,9	9,4	19,5	18,7	16,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych FADN.

większa (o 15,5 pkt%) w gospodarstwach o typie „uprawy trwałe”. Wyjątek stanowiły gospodarstwa o typie rolniczym „zwierzęta ziarnożerne”, w których w 2005 roku najem był najniższy, ale brak było jednoznacznej tendencji w tym zakresie. Stosunkowo stabilny był udział godzin pracy najemnej siły roboczej w przypadku gospodarstw o typie rolniczym „uprawy polowe” (z wyjątkiem 2005 r.).

Wykonywanie pracy przez najemną siłę roboczą wiąże się z ponoszeniem przez gospodarstwa rolnicze dodatkowych kosztów związanych z koniecznością jej opłacania. Udział kosztów wynagrodzeń w kosztach ogółem był zróżnicowany w zależności od typu rolniczego gospodarstwa i związanej z tym konieczności najmu siły roboczej (tab. 4).

Koszty związane z siłą roboczą w badanym okresie stanowiły średnio w gospodarstwach indywidualnych prowadzących rachunkowość w systemie FADN jedynie od 3 do 4,8% kosztów ogółem. Największy udział w strukturze kosztów miały koszty wynagrodzeń w gospodarstwach o typie rolniczym „uprawy trwałe” (od 12,5 do 23,3%) oraz o typie „uprawy ogrodnicze”, w których wynagrodzenia stanowiły od 8,7 do 12,6% łącznych kosztów. Najmniejszy udział stanowiły wynagrodzenia w gospodarstwach o typie rolniczym „krowy mleczne”. Zależności te są odzwierciedleniem ponoszonych nakładów pracy najemnej siły roboczej.

Stwierdzono zróżnicowanie pod względem stawek wynagrodzeń uzyskiwanych za pracę najemną (tab. 5). Wynagrodzenie za godzinę pracy wynosiło w badanym okresie od 5,3 do 6,9 zł. Najniższe wynagrodzenie za pracę najemną występowało w gospodarstwach o typie rolniczym „uprawy trwałe”. Za godzinę pracy w badanym okresie w tych gospodarstwach uzyskiwano średnio 5,4 zł. Najwyższe wynagrodzenie natomiast (około 2 zł więcej za godzinę) uzyskiwano w gospodarstwach o typie „zwierzęta ziarnożerne” oraz „produkcja mieszana”.

Tabela 4

Udział kosztów wynagrodzeń w kosztach ogółem gospodarstw indywidualnych [%]

Typy gospodarstw	Lata						Średnio
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Uprawy polowe	5,0	3,8	5,0	4,6	5,8	5,6	5,0
Uprawy ogrodnicze	–	–	9,0	8,7	11,9	12,6	11,1
Uprawy trwałe	22,1	23,3	13,4	12,5	16,8	15,8	18,0
Krowy mleczne	2,5	2,7	0,9	0,8	1,1	1,1	1,5
Zwierzęta żywione w systemie wypasowym	3,8	3,4	1,4	1,3	2,5	2,2	2,6
Zwierzęta ziarnożerne	2,9	2,3	1,8	1,8	1,9	1,9	2,0
Mieszane	4,2	5,2	1,5	1,5	2,5	2,5	3,1
Razem	4,8	4,7	3,0	3,0	4,1	4,0	4,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych FADN.

Tabela 5

Wynagrodzenie za godzinę pracy najemnej [zł/godz.]

Typy gospodarstw	Lata						Średnio
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Uprawy polowe	6,2	6,0	4,9	5,1	5,6	6,6	5,8
Uprawy ogrodnicze	–	–	5,1	5,4	5,9	6,8	6,0
Uprawy trwałe	5,6	5,5	4,9	4,9	5,2	6,2	5,4
Krowy mleczne	6,4	6,0	6,3	5,7	5,7	6,0	6,1
Zwierzęta żywione w systemie wypasowym	5,7	6,6	7,0	6,2	6,6	6,9	6,4
Zwierzęta ziarnożerne	7,7	8,1	6,4	6,8	7,0	7,5	7,2
Mieszane	7,8	8,3	6,0	6,2	7,1	7,8	7,6
Razem	6,6	6,9	5,3	5,5	6,0	6,9	6,4

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych FADN.

Wynagrodzenie godzinowe pracowników najemnych gospodarstw indywidualnych ulegało zmianom w czasie. Najniższe wynagrodzenie w analizowanym okresie, z wyjątkiem pracowników gospodarstw o typach rolniczych „krowy mleczne” i „zwierzęta żywione w systemie wypasowym”, uzyskiwano w 2004 roku, a następnie nastąpił jego wzrost. Mogło to być spowodowane poprawą sytuacji ekonomicznej indywidualnych gospodarstw rolniczych po wejściu Polski do Unii Europejskiej.

Wynagrodzenie za pracę powinno być adekwatne do jej efektów. Analizie poddano zatem wartość dodaną netto, obliczoną jako różnica wartości dodanej

brutto³ i amortyzacji, wypracowaną przez osoby pracujące w gospodarstwach indywidualnych (tab. 6). Wynosiła ona w zależności od roku od 15,7 do 39,2 tys. zł rocznie na osobę pełnozatrudnioną w gospodarstwie. Największy udział w tworzeniu wartości dodanej netto miały gospodarstwa o typie rolnym „zwierzęta ziarnożerne”. Średniorocznie jedna osoba pełnozatrudniona wypracowywała w nich nadwyżkę w wysokości 38,8 tys. zł, z tym że najmniejszą nadwyżkę na poziomie 32,5 zł/osobę pełnozatrudnioną wypracowano w 2005 roku, a najwyższą (43,1 zł/osobę pełnozatrudnioną) w 2006 roku. W gospodarstwach o typach rolniczych „uprawy polowe” i „zwierzęta żywione w systemie wypasowym” uzyskano w badanym okresie nadwyżkę wartości dodanej w wysokości średnio 32,5 tys. zł. W gospodarstwach o typie rolniczym „uprawy polowe” wynosiła ona od 15,3 tys. zł/osobę pełnozatrudnioną w 2005 roku do 50,8 tys. zł w 2007 (zmiana wyniosła 35,5 tys. zł). W gospodarstwach o typie „zwierzęta żywione w systemie wypasowym” wartość dodana netto wynosiła od 19,4 tys. zł w 2005 roku do 46,5 tys. zł w 2007 roku, tj. zwiększyła się o 27,1 tys. zł. Najniższy udział w tworzeniu wartości dodanej netto miały gospodarstwa o typie rolniczym „mieszane”. Na jednego pełnozatrudnionego przypadła w nich nadwyżka w wysokości od 11,5 tys. zł w 2005 do 29,4 tys. zł w 2007 roku.

Tabela 6

Wartość dodana netto (tys. zł/osobę pełnozatrudnioną)

Typy gospodarstw	Lata						Średnio
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Uprawy polowe	28,8	42,7	20,7	15,3	36,7	50,8	32,5
Uprawy ogrodnicze	–	–	22,5	22,1	34,6	35,1	28,6
Uprawy trwałe	10,5	28,2	15,2	17,3	27,4	36,3	22,5
Krowy mleczne	25,1	34,9	16,3	18,5	33,1	35,9	27,3
Zwierzęta żywione w systemie wypasowym	29,5	37,7	19,9	19,4	42,1	46,5	32,5
Zwierzęta ziarnożerne	40,9	34,7	40,3	32,5	43,1	41,1	38,8
Mieszane	21,4	22,9	13,8	11,5	27,4	29,4	21,1
Razem	25,0	31,1	18,8	15,7	34,3	39,2	27,3

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych FADN.

Po odjęciu od wartości dodanej netto kosztów czynników zewnętrznych w postaci wynagrodzenia pracowników najemnych, czynszów i odsetek oraz po skorygowaniu o saldo dopłat i podatków dotyczących działalności inwestycyj-

³Wartość dodana brutto to produkcja ogółem pomniejszona o zużycie pośrednie obejmujące koszty bezpośrednie i koszty ogólnogospodarcze oraz powiększona o saldo dopłat i podatków dotyczących działalności operacyjnej.

nej uzyskuje się dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego. W gospodarstwach rolniczych dochód ten stanowi opłatę za pracę rolnika i jego rodziny oraz zaangażowane ziemię i kapitał. Część dochodu przeznaczana jest na akumulację, stanowiąc jedno z podstawowych źródeł inwestycji w gospodarstwach rolniczych, a część na konsumpcję, wyznaczając poziom życia rolnika i jego rodziny. W tabeli 7 przedstawiono dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na pełnozatrudnionego członka rodziny w gospodarstwie. Najwyższy dochód z gospodarstwa rodzinnego uzyskano w 2007 roku (41,2 tys. zł/pełnozatrudnionego członka rodziny), w 2005 roku dochód ten był znacznie niższy (14,6 tys. zł). Między gospodarstwami zróżnicowanymi po względem typu produkcyjnego różnice w uzyskiwanych dochodach wynosiły średnio od 6,5 do 23,8 tys. zł/pełnozatrudnionego członka rodziny. Najniższy dochód uzyskiwano w gospodarstwach o typie rolniczym „mieszane”, który średnio w badanym okresie wynosił 20,1 tys. zł/pełnozatrudnionego członka rodziny, natomiast najwyższy w gospodarstwach o typie „uprawy ogrodnicze” (43,9 tys. zł). Najbardziej dochodowe okazały się gospodarstwa rolnicze, w których była możliwość prowadzenia intensywnej produkcji. Niezależnie od typu rolniczego najniższe dochody uzyskano w 2005 roku.

Tabela 7

Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (tys. zł/pełnozatrudnionego członka rodziny)

Typy gospodarstw	Lata						Średnio
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Uprawy polowe	28,5	45,3	22,7	13,9	41,3	57,9	35,0
Uprawy ogrodnicze	–	–	29,3	25,5	63,0	58,1	43,9
Uprawy trwałe	42,3	44,5	20,4	18,6	40,2	50,8	30,8
Krowy mleczne	24,0	35,7	15,8	17,3	30,8	34,8	26,6
Zwierzęta żywione w systemie wypasowym	29,5	38,1	19,6	18,0	40,4	46,0	31,9
Zwierzęta ziarnożerne	42,9	33,1	44,3	32,2	42,8	42,2	39,3
Mieszane	19,9	21,7	13,4	10,5	25,6	28,1	20,1
Razem	24,4	31,7	19,3	14,6	35,5	41,2	27,9

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych FADN.

W tabeli 8 przedstawiono relację kosztów pracy najemnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego. Koszty pracy najemnej stanowiły w latach 2002–2007 średnio od 2 do 37% w stosunku do wartości dochodu z takiego gospodarstwa. Najwyższa relacja kosztów pracy najemnej w stosunku do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego dotyczyła tych o typach rolniczych „uprawy ogrodnicze” i „uprawy trwałe”. W gospodarstwach tych, w zależności od roku,

Tabela 8

Koszty pracy najemnej w stosunku do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego

Typy gospodarstw	Lata						Średnio
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Uprawy polowe	0,18	0,09	0,11	0,13	0,11	0,08	0,11
Uprawy ogrodnicze	–	–	0,34	0,28	0,32	0,36	0,33
Uprawy trwałe	3,55*	0,37	0,33	0,33	0,28	0,21	0,37
Krowy mleczne	0,04	0,04	0,02	0,01	0,02	0,01	0,02
Zwierzęta żywione w systemie wypasowym	0,08	0,06	0,03	0,02	0,04	0,03	0,04
Zwierzęta ziarnożerne	0,08	0,09	0,07	0,06	0,06	0,08	0,07
Mieszane	0,15	0,16	0,04	0,04	0,06	0,06	0,08
Razem	0,15	0,11	0,08	0,09	0,09	0,08	0,09

*W 2002 roku osiągnięto bardzo niski dochód z gospodarstwa, natomiast najem utrzymał się na normalnym poziomie (w zasadzie takim samym jak w 2003 r.).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych FADN.

koszty najemnej siły roboczej stanowiły od 21 do 37% dochodu. Najniższa relacja wynagrodzeń z tytułu pracy najemnej w stosunku do uzyskanego dochodu występowała w gospodarstwach o typie rolniczym „krowy mleczne” – w zależności od roku na poziomie od 1 do 4%. W poszczególnych latach relacja kosztów pracy najemnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego utrzymywała się na stosunkowo stabilnym poziomie (8–11%), z wyjątkiem 2002 roku (15%). Może to odzwierciedlać umiejętność rolników w dopasowywaniu wynagrodzenia pracowników najemnych do aktualnej sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolniczych.

Wnioski

W opracowaniu określono koszty najemnej siły roboczej w zależności od typu rolniczego gospodarstw. Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano następujące wnioski:

1. W latach 2002–2007 następował sukcesywny wzrost wynagrodzeń za pracę zarówno w gospodarce narodowej, jak i w sektorze prywatnym rolnictwa. Zmiany te były bardzo zbliżone. Przeciętne wynagrodzenie w sektorze prywatnym rolnictwa stanowiło około 67% wynagrodzenia w gospodarce narodowej.
2. W gospodarstwach indywidualnych w Polsce 95,3% pracy ponoszonej jest przez rolnika i członków jego rodziny. Najem stanowi jedynie około 4% zaangażowanej siły roboczej, w większości o charakterze dorywczym. Występują w tym zakresie znaczne różnice w zależności od typu rolniczego

gospodarstwa. Największa skala najmu występowała w gospodarstwach o typach rolniczych „uprawy ogrodnicze” i „uprawy trwałe”. Najemna siła robocza stanowiła w nich odpowiednio 52,7 oraz 47,2% przepracowanych godzin.

3. W zależności od zapotrzebowania na najemną siłę roboczą zróżnicowany był udział kosztów wynagrodzeń z tego tytułu w kosztach ponoszonych przez gospodarstwa. W gospodarstwach o typie rolniczym „uprawy trwałe” koszty najmu stanowiły 18%, natomiast w gospodarstwach o typie „zwierzęta ziarnożerne” jedynie 2% kosztów ogółem.
4. Koszt godziny pracy najemnej w gospodarstwach indywidualnych wynosił od 5,3 do 6,9 zł. Najniższe wynagrodzenie za pracę uzyskiwano w gospodarstwach o typie rolniczym „uprawy trwałe” – średnio w okresie na poziomie 5,4 zł. Najwyższe natomiast wynagrodzenie było w gospodarstwach o typie rolniczym „zwierzęta ziarnożerne” oraz o typie produkcji „mieszanej”.

Literatura

- Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2007 roku.* Informacje i Opracowania Statystyczne GUS, Warszawa 2008.
- JACUKOWICZ Z.: *Systemy wynagrodzeń.* POLTEX, Warszawa 1999.
- KOZIOŁ L. (red.): *Doskonalenie systemu wynagradzania w przedsiębiorstwie.* AE, Kraków 1997.
- KRÓL H., LUDWICZYŃSKI A. (red.): *Zarządzanie zasobami ludzkimi.* PWN, Warszawa 2006.
- POCZTOWSKI A.: *Zarządzanie zasobami ludzkimi. Strategie – procesy – metody.* PWE, Warszawa 2003.
- Roczniki Statystyczne GUS z lat 2003, 2005 i 2008.
- Wyniki standardowe uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w latach 2002–2007.* IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- ZEGAR J.S.: *Dochody w rolnictwie w okresie transformacji i integracji europejskiej.* IERiGŻ-PIB, Warszawa 2008.

Seasonal employment cost in individual farms depending on agriculture type of production

Abstract

The article deals with seasonal employment costs in farms in relation to the type of agriculture production. The amount of remuneration in national economy and agriculture private sector noticed gradual increase. In agriculture farms

95,3% of work in farm was done by a farmer and his family. The highest range of seasonal employment appeared in farms with “field crops” and “permanent crops” agriculture type. Depending on demand for seasonal employment, the share of remuneration cost was diversified in relation to total cost. The lowest remuneration for seasonal employment noticed in farms with “permanent crops” type of production while the highest appeared in farms of “granivores” and “mixed (crops and livestock)” agriculture type.

